

سطح پایینی قرار دارد (کمتر از سه بچه برای دوران باروری یک زن) و در مقابل افراد جامعه از امید زندگی بالاتری برخوردار هستند. به طوریکه نسبت افراد ۶۰ سال به بالا در این ساختار جمعیتی معمولاً از ۱۲ درصد کل جمعیت تجاوز می‌کند. در حالی که این نسبت در جمعیت‌های دسته اول حدود چهار درصد می‌باشد.

دسته سوم جمعیت‌هایی هستند که از لحاظ ترکیب سنی در حال گذر از جوانی جمعیت به سالخوردگی می‌باشند.

از جمله عوامل دیگری که ترکیب سنی جمعیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: وقایع خارجی نظیر جنگ و کشتار، بیماری‌ها و مهاجرت که پس از تأثیر بر ساختار سنی، رشد جمعیت را متاثر می‌نمایند.^۱

۱- بررسی روند تحولات سنی جمعیت کشور طی سالهای ۱۳۳۵-۷۵

جمعیت کشور از لحاظ ساختار جمعیتی جوان به حساب می‌آید، به گونه‌ای که ارقام مندرج در جداول شماره‌های ۱۹، ۲۰ و ۲۱ نیز گویای این ادعا می‌باشند. در سال ۱۳۳۵ جمعیت واقع در طبقه (۰-۹) ساله کشور معادل ۶۷۳ ۱۷۰ نفر بوده که با نرخ رشد متوسط سالیانه‌ای معادل ۲/۱۸ درصد طی یک دوره چهل ساله، در سال ۱۳۷۵ به ۸۶۹ ۶۴۴ نفر رسیده است. با توجه به نسبت جمعیت (۰-۹) ساله از کل جمعیت، ملاحظه می‌شود که در سال ۱۳۳۵ این طبقه بیشترین نسبت را در مقایسه با طبقات دیگر به خود اختصاص داده و جمعیت واقع در این طبقه سنی ۳۲/۵۵ درصد از کل جمعیت کشور را در این سال شامل می‌شده است. نسبت مذکور در مقاطع دیگر مورد بررسی همواره دچار نوسان بوده، به طوری که در سال ۱۳۴۵ به ۳۴/۰۶ درصد افزایش یافته (بالاترین سهم) و در سالهای ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ به ترتیب با ۳۱/۷۶، ۳۲/۵۱ و ۲۴/۳۹ درصد تغییر کرده است. همانطور که ملاحظه می‌شود این رقم

بررسی روند تحولات سنی جمعیت کشور طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

ساخت سنی و تحولات آن بر روند تغییرات جمعیت تأثیرات بسزایی دارد. شناخت و ارزیابی ترکیب سنی جمعیت با در نظر گرفتن نکات زیر صورت می‌گیرد:

۱- تغییرات مهم و اساسی در سطح باروری یک جامعه به شدت ترکیب سنی جمعیت را دگرگون می‌کند.

۲- در جوامعی که میزان مرگ و میر کودکان در آنها بالا باشد، افزایش سطح بهداشت و بهبود زندگی در درجه اول به کاهش مرگ و میر کودکان منجر می‌شود، سپس این امر باعث افزایش نسبت افراد کم سال به کل جمعیت شده و موجب جوانتر شدن ساختار سنی جمعیت می‌گردد.

در حال حاضر جمعیت را از نقطه نظر ترکیب سنی به سه دسته تقسیم می‌کنند:

دسته اول را جمعیت‌های دارای ساختار سنی جوان می‌نامند که در آن نسبت افراد کمتر از ۱۵ سال حداقل ۴۰ درصد کل جمعیت را تشکیل می‌دهد. کشورهایی که دارای باروری بالاتری هستند، عموماً در این گروه قرار دارند. دسته دوم را جمعیت‌هایی تشکیل می‌دهند که دارای ساختار سنی سالخورده هستند. در این جمعیت‌ها، نسبت افراد کمتر از ۱۵ سال بین ۱۵ تا ۲۰ درصد کل جمعیت را تشکیل می‌دهد. در جوامع فوق، باروری عموماً در

تحلیل روند

تحولات شاغلین کشور

طی سالهای

۱۳۳۵-۷۵

در بخشهای عمده اقتصادی

با تأکید بر

بخش کشاورزی

وزیر بخشهای آن

- معاونت طرح و برنامه‌ریزی
- دفتر مطالعات جامع و نظارت
- قسمت پنجم

تا سال ۱۳۶۵ به میزان قابل توجهی در مقایسه با سال ۱۳۷۵ بالاتر می‌باشد. کاهش سهم جمعیت (۹-۰) ساله از کل جمعیت را طی دهه (۱۳۶۵-۷۵) میتوان ناشی از کاهش نرخ باروری، ارتقاء سطح بهداشت و همچنین افزایش سن ازدواج دانست که بدنبال آن، جمعیت این طبقه سنی نیز طی سالهای دهه مذکور با نرخ رشد متوسط سالیانه‌ای معادل ۱/۲۳- درصد از ۷۱۷ ۵۷۰ ۱۶ نفر به ۸۶۹ ۶۴۴ نفر تقلیل یافته است. بنابراین در دهه اخیر نه تنها به طور نسبی از جمعیت واقع در این طبقه کاسته شده است، بلکه به طور مطلق نیز از جمعیت با طبقه سنی مذکور کاسته شده و گویای آن است که از جمعیت جایگزین در طبقه سنی پس از آن نیز طی ده سال آینده به میزان زیادی کاسته خواهد شد.

جمعیت واقع در طبقه (۱۹-۱۰) سال طی دوره ۴۰ ساله (۱۳۷۵-۱۳۳۵) با نرخ رشد متوسط ۴/۱ درصد در هر سال از ۳۲۴۳ ۰۰۷ نفر به ۱۶ ۱۹۶ ۲۲۳ نفر رسیده است. در میان کلیه طبقات سنی مختلف، نرخ رشد جمعیت (۱۹-۱۰) ساله دارای بالاترین رقم می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که شتاب تغییر جمعیت در این طبقه نسبت به طبقات دیگر بیشتر بوده است. از سوی دیگر نسبت جمعیت ۱۹-۱۰ ساله به کل جمعیت، از ۱۷/۱۱ درصد در ابتدای دوره به ۲۶/۹۷ درصد در انتهای دوره مورد بررسی افزایش یافته است. این دو مقدار به ترتیب کمترین و بیشترین نسبت را نیز طی مقاطع مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. از اینرو با افزایش نرخ رشد جمعیت ۱۹-۱۰ ساله طی دهه اخیر، جمعیت کشور بیشتر چهره‌ای نوجوان و جوان به خود گرفته است. (در دهه ۱۳۶۵-۷۵ نرخ متوسط رشد سالیانه جمعیت ۱۹-۱۰ ساله معادل ۳/۸۵ درصد بوده و از ۱۱ ۰۹۵ ۵۰۲ نفر به ۱۶ ۱۹۶ ۲۲۳ نفر افزایش یافته است. همانطور که ملاحظه می‌شود این نرخ از نرخ رشد مربوط به کل دوره ۴۰ ساله اندکی پایین‌تر است که نشان می‌دهد در طول دهه‌های گذشته رشد

جمعیت در این طبقه سنی نسبت به دهه (۱۳۶۵-۷۵) بیشتر بوده است.

روند تغییرات جمعیت ۲۰-۳۴ ساله بدین گونه است که جمعیت واقع در این طبقه سنی از ۴۰۱ ۳۵۳ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۱۳۹۱۱ ۲۰۲ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته و از نرخ رشد متوسط سالیانه‌ای معادل ۲/۹۲ درصد برخوردار بوده است، با توجه به نسبت جمعیت در این طبقه سنی در مقایسه با ارقام مذکور در طبقات سنی دیگر، ملاحظه می‌شود که در سال ۱۳۳۵ نسبت جمعیت واقع در سنین ۲۰-۳۴ ساله پس از سهم افراد ۹-۰ ساله در کل جمعیت کشور قرار گرفته، به طوری که ۲۳/۲۲ درصد از کل جمعیت کشور در سال ۱۳۳۵ را شامل بوده‌اند. این نسبت در مقاطع مختلف با نوساناتی روبرو بوده و در سال ۱۳۷۵ پس از کاهش بسیار جزئی به ۲۳/۱۶ درصد رسیده است. براساس آنچه که در جدول ۲۱ می‌توان دید، کمترین و بیشترین نسبت مورد نظر به ترتیب مربوط به سالهای ۱۳۵۵ (۱۹/۶۱ درصد) و ۱۳۳۵ می‌باشد. بر همین اساس نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت در این طبقه در طول دهه (۱۳۶۵-۷۵) برابر با ۲/۵۹ درصد بوده که اندکی کمتر از نرخ رشد مذکور طی دوره

(۱۳۳۵-۷۵) می‌باشد. بدین ترتیب جمعیت واقع در این طبقه سنی از ۱۰ ۷۷۴ ۰۰۴ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۱۳ ۹۱۱ ۲۰۲ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است.

بررسی تغییرات مربوط به تعداد افراد واقع در طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله طی دوره ۴۰ ساله (۱۳۳۵-۷۵) بیانگر آن است که جمعیت واقع در این طبقه سنی در سال ۱۳۳۵ برابر با ۳ ۲۹۳ ۸۷۴ نفر بوده که با سیری صعودی و با نرخ رشد متوسط سالیانه‌ای معادل ۲/۲۷ درصد به ۹ ۹۲۵ ۹۸۳ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. این رقم در دهه ۱۳۶۵-۷۵ معادل ۳/۶۲ درصد بوده و نشان می‌دهد که دهه طی دهه اخیر (۱۳۶۵-۷۵) شتاب رشد جمعیت در این طبقه بیشتر از متوسط همین رقم طی دوره ۴۰ ساله ۱۳۳۵-۷۵ بوده است. همانطور که ارقام مندرج در جدول ۲۱ نشان می‌دهند، نسبت جمعیت واقع در طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله نسبت به کل جمعیت در سال ۱۳۳۵ معادل ۱۷/۹۱ درصد بوده و پس از نوسانات متعدد سرانجام در سال ۱۳۷۵ به رقم ۱۶/۵۳ درصد رسیده است. نوسانات نسبت فوق طی سالهای مختلف، بیانگر آن است که جمعیت واقع در این طبقه سنی دائماً در حال نوسان بوده و یک روند ثابت و مشخص را

جدول شماره (۱۹): روند تحولات جمعیتی کشور براساس طبقات سنی طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	جمعیت ۰-۹ سال	۶۱۷۰۶۷۳	۸۵۲۳۰۷۹	۱۰۷۰۶۲۳۵	۱۶۵۷۰۷۱۷	۱۲۶۲۲۸۶۹	
۲	جمعیت ۱۰-۱۹ سال	۳۲۳۳۰۰۷	۵۱۶۶۲۸۶	۷۹۰۳۳۸۳	۱۱۰۹۵۵۰۲	۱۶۱۹۶۲۲۳	
۳	جمعیت ۲۰-۳۴ سال	۴۲۰۱۳۵۳	۲۹۹۹۸۷۹	۶۶۱۰۷۹۷	۱۰۷۷۴۰۰۲	۱۳۹۱۱۲۰۲	
۴	جمعیت ۳۵-۵۴ سال	۳۳۹۳۸۷۲	۲۲۲۲۳۲۶	۶۰۱۳۸۱۸	۶۹۵۶۹۷۸	۹۹۲۵۹۸۳	
۵	جمعیت ۵۵-۶۴ سال	۹۸۷۱۲۷	۱۰۹۷۸۳۸	۱۲۸۸۰۳۱	۲۵۲۲۳۷۸	۲۷۴۹۶۷۲	
۶	جمعیت ۶۵ سال به بالا	۷۵۱۶۰۷	۹۶۸۱۰۵	۱۱۸۶۲۷۰	۱۵۰۱۷۱۸	۲۵۹۵۱۸۱	
۷	جمعیت اظهار نشده	۷۰۶۳	—	—	۲۳۷۱۳	۳۳۲۵۶	

جدول شماره (۲۰): نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت کشور براساس طبقات سنی مختلف

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵-۷۵	۱۳۶۵-۷۵
۱	نرخ رشد جمعیت ۰-۹ سال	۲/۱۸	۲/۱۸	-۱/۲۳
۲	نرخ رشد جمعیت ۱۰-۱۹ سال	۲/۱	۲/۱	۳/۸۵
۳	نرخ رشد جمعیت ۲۰-۳۴ سال	۲/۹۲	۲/۹۲	۲/۵۹
۴	نرخ رشد جمعیت ۳۵-۵۴ سال	۲/۲۷	۲/۲۷	۳/۶۲
۵	نرخ رشد جمعیت ۵۵-۶۴ سال	۲/۵۹	۲/۵۹	۰/۸۷
۶	نرخ رشد جمعیت ۶۵ سال به بالا	۳/۱۵	۳/۱۵	۵/۶۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، سرشماری سالهای مختلف.

نمی‌توان برای آن پیش‌بینی نمود.

بررسی روند تغییرات جمعیت با طبقه سنی بالای ۶۵ سال (جمعیت کهنسال) در دوره ۱۳۳۵-۷۵ نشان می‌دهد که جمعیت واقع در این طبقه سنی با نرخ رشد متوسط سالیانه‌ای برابر با ۳/۱۵ درصد از ۶۰۷ ۷۵۱ نفر در ابتدای دوره به ۱۸۱ ۲۵۹۵ نفر در انتهای دوره افزایش یافته است که در مقایسه با نرخ رشد مربوط به کل جمعیت کشور رقم مذکور بالاتر می‌باشد و نشان‌دهنده آن است که شمار افراد سالخورده نسبت به کل جمعیت افزایش یافته که می‌توان بهبود مسایل بهداشتی، درمانی و بطور کلی افزایش امید به زندگی افراد را نسبت به ابتدای دوره از دلایل افزایش جمعیت سالخورده به شمار آورد. از سوی دیگر با توجه به نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت در این طبقه سنی در دوره ۱۳۶۵-۷۵ که معادل ۵/۶۲ درصد می‌باشد، این نتیجه حاصل می‌شود که در دهه اخیر جمعیت کشور نسبت به گذشته با سرعت بیشتری به سوی کهنسالی پیش رفته و لذا تعداد جمعیت بالای ۶۵ سال نسبت به دهه‌های گذشته افزایش یافته است. البته افزایش سهم افراد بالای ۶۵ ساله و بالاتر از ۳/۰۴ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۴/۳۲ درصد

در سال ۱۳۷۵ به معنای خارج شدن جمعیت از ساخت جوان آن نمی‌باشد، بلکه با توجه به کاهش رشد جمعیت در این دهه می‌توان گفت شرایط جهت کاهش سهم افراد جوان مهیاتر گردیده است، ولی بطور کلی بافت جمعیتی کشور هنوز دارای ساخت کاملاً جوانی می‌باشد.

به طور کلی و با توجه به تغییرات صورت گرفته در طبقات سنی مختلف ملاحظه می‌گردد که در ساخت و ترکیب جمعیتی از لحاظ وضعیت سنی طی ۴۰ سال گذشته (۱۳۳۵-۷۵) تحولات بگونه‌ای بوده که در طبقات سنی خردسال و نوجوان تغییرات عمده‌ای صورت گرفته، اما این تغییرات طبقات سنی میانسالان و کهنسالان اندک بوده، به طوریکه طی مدت فوق‌الذکر سهم طبقات سنی ۹-۰ ساله و ۱۹-۱۰ ساله از ۴۹/۶۶ درصد به ۵۱/۳۶ درصد ارتقاء یافته است، البته قابل ذکر است که این سهم در سال ۱۳۶۵ معادل ۵۵/۹۵ درصد بوده و در واقع جوانترین ساخت جمعیتی طی پنج مقطع مورد بررسی می‌باشد. (لازم به توضیح است که کاهش سهم افراد ۹-۰ ساله نشانگر کاهش رشد جمعیت طی دهه اخیر می‌باشد. به دلیل موج جمعیتی با نرخ رشد بالا مربوط به دهه

۶۵-۵۵ که در دهه اخیر ۱۹-۱۰ ساله محسوب شده‌اند، سهم افراد ۱۹-۰ ساله در مجموع نسبت به دهه‌های ۱۳۳۵-۵۵ افزایش یافته است).

۲- بررسی روند تحولات سنی جمعیت شهری کشور طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

جمعیت شهری کشور تحت تأثیر عواملی نظیر مهاجرت و وضعیت بهتر مسایل بهداشتی و درمانی نسبت به جامعه روستایی روندی رو به تزاید داشته که البته بایستی به این مجموعه عوامل مسن‌تر بودن جمعیت شهری نسبت به جمعیت کل کشور و جمعیت روستایی نیز اضافه گردد. زیرا در جمعیت شهری نسبت افرادی که در سنین باروری قرار دارند بالاتر می‌باشد، اگرچه نرخ باروری در این مناطق نسبت به مناطق روستایی پایین‌تر است. با توجه به این نکته و براساس جداول ۲۲، ۲۳ و ۲۴ ملاحظه می‌شود که جمعیت ۹-۰ ساله شهری با رشدی معادل ۳/۹۵ درصد طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ از ۶۸۲ ۱۷۶۶ نفر به ۳۳ ۸۳۰۵ نفر افزایش یافته است. در حالی که جمعیت این طبقه سنی در کل کشور، طی همین دوره در حدود ۲/۴ برابر شده است، جمعیت شهری در حدود ۴/۷ برابر گردیده که این امر بیانگر شتاب بیشتر رشد جمعیت شهری در طبقه سنی فوق می‌باشد. در دهه اخیر از رشد افراد در طبقه سنی فوق به میزان زیادی کاسته شده و تعداد افراد واقع در این طبقه سنی از ۸۵۶۳۷۵۹ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۸۳۰۵۰۳۲ نفر در سال ۱۳۷۵ و با نرخ رشد منفی برابر با ۰/۳۱- درصد کاهش یافته است. کاهش جمعیت ۹-۰ ساله در جامعه شهری از کاهش آن در کل جمعیت کشور در دهه ۱۳۶۵-۷۵ به میزان کمتری صورت گرفته، به عبارت دیگر شتاب کاهش جمعیت در این طبقه در کل کشور بیشتر از جمعیت شهری بوده است. با این وجود نسبت جمعیت ۹-۰ ساله در جامعه شهری در کلیه مقاطع مورد

جدول شماره (۲۱): روند تغییرات نسبت جمعیت کشور در طبقات سنی مختلف طی سالهای (۱۳۳۵-۱۳۷۵)

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	نسبت جمعیت ۹-۰ ساله کل جمعیت	۳۱/۵۵	۳۱/۰۶	۳۱/۷۶	۳۱/۵۱	۲۲/۳۹	
۲	نسبت جمعیت ۱۹-۱۰ ساله کل جمعیت	۱۷/۱۱	۲۰/۵۲	۲۳/۲۵	۲۲/۲۲	۱۹/۹۷	
۳	نسبت جمعیت ۲۰-۱۰ ساله کل جمعیت	۳۳/۲۲	۱۹/۲۴	۱۹/۶۱	۲۱/۱۸	۳۳/۱۶	
۴	نسبت جمعیت ۲۵-۱۰ ساله کل جمعیت	۱۷/۹۱	۱۷/۲۴	۱۷/۸۲	۱۲/۰۷	۱۶/۵۳	
۵	نسبت جمعیت ۵۵-۱۰ ساله کل جمعیت	۵/۲۱	۲/۲۸	۲/۸۲	۵/۱	۲/۵۸	
۶	نسبت جمعیت ۶۵ ساله بالای کل جمعیت	۲/۹۷	۲/۸	۲/۵۲	۲/۰۲	۲/۳۲	

جدول شماره (۲۲): روند تحولات جمعیت شهری کشور براساس طبقات سنی طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	جمعیت ۹-۰ سال	۱۷۶۶۶۸۲	۳۰۷۷۸۰۷	۴۲۲۶۷۰۳	۸۵۶۳۷۵۹	۸۳۰۵۰۳۲	
۲	جمعیت ۱۹-۱۰ سال	۱۱۵۱۲۷۰	۲۲۱۷۶۸۷	۳۹۸۶۱۴۱	۵۷۲۵۱۷۸	۹۸۳۱۶۴۰	
۳	جمعیت ۲۰-۲۴ سال	۱۴۵۰۳۸۶	۲۰۷۲۲۵۶	۲۷۸۸۴۰۲	۳۹۷۷۷۲۵	۸۹۲۲۶۲۳	
۴	جمعیت ۲۵-۵۴ سال	۱۰۷۲۲۲۶	۱۶۹۰۲۰۵	۲۷۸۸۴۰۲	۳۹۷۷۷۲۵	۶۶۴۲۷۵۲	
۵	جمعیت ۵۵-۶۴ سال	۳۰۱۷۷۱	۲۲۱۹۰۳	۵۹۵۹۱۲	۱۲۹۱۷۳۷	۱۶۱۳۷۱۲	
۶	جمعیت ۶۵ ساله بالا	۲۰۸۳۲۴	۳۲۴۱۸۸	۵۲۸۹۰۲	۷۹۴۴۵۱	۱۴۷۰۷۰۰	
۷	جمعیت اظهار نشده	۲۹۰۴	—	—	۱۱۲۹۰	۲۹۲۲۷	

بررسی کمتر از کل کشور بوده و از ۲۹/۶۱ درصد در سال ۱۳۳۵ با روندی نوسانی و همراه با افت و خیز به ۲۲/۵۶ درصد در سال ۱۳۷۵ تقلیل یافته است. از این رو با وجود کاهش بیشتر جمعیت ۹-۰ ساله طی دهه اخیر در جامعه روستایی، نسبت جمعیت خردسال شهری در کل جمعیت این مناطق، هنوز در مقایسه با این رقم در کل جمعیت کشور از میزان کمتری برخوردار است.

در بررسی طبقات سنی جمعیت، طبقه سنی مورد بررسی پس از ۹-۰ ساله، جمعیت ۱۹-۱۰ ساله می‌باشد. بررسی تحولات سنی جامعه شهری نشان می‌دهد که جمعیت واقع در این طبقه در سال ۱۳۳۵ معادل ۱۱۵۱۲۷۰ نفر بوده که با نرخ رشد متوسط سالانه ۵/۵۱ درصد به ۹۸۳۱۶۴۰ نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده است. ملاحظه می‌گردد که طی این مدت جمعیت این طبقه سنی بیش از ۸/۵ برابر گردیده است. طی همین مدت سهم افراد فوق در کل کشور حدود ۵ برابر شده که نشان می‌دهد نرخ رشد جمعیت ۱۹-۱۰ ساله در جوامع شهری از کل کشور بیشتر بوده است. با توجه به جدول ۲۲ جمعیت ۱۹-۱۰ ساله در مناطق شهری طی دوره ۷۵-۱۳۶۵ از ۱۷۸ ۵۷۲۵ نفر به ۹۸۳۱۶۴۰ نفر افزایش یافته که با نرخ رشدی معادل ۵/۵۶ درصد و اندکی بیشتر از دوره ۷۵-۱۳۳۵ گسترش یافته است. اگر نسبت جمعیت این طبقه از کل جمعیت کشور را مورد نظر قرار دهیم، مشاهده می‌شود که طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ این نسبت در جامعه شهری بیشتر از کل کشور بوده، اما در مقاطع ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ وضعیت معکوس شده، به گونه‌ای که نسبت مذکور در جامعه شهری کمتر از کل کشور گردیده است. ولی در نهایت این نسبت از ۱۹/۳۴ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۶/۷ درصد در سال ۱۳۷۵ ارتقاء یافته و ما شاهد افزایش سهم جمعیت این طبقه سنی در کل جمعیت کشور می‌باشیم.

جمعیت شهری واقع در طبقه سنی

شمار افراد سالخورده نسبت به کل جمعیت افزایش یافته که می‌توان بهبود مسایل بهداشتی، درمانی و بطور کلی افزایش امید به زندگی افراد را نسبت به ابتدای دوره از دلایل افزایش جمعیت سالخورده به شمار آورد. از سوی دیگر با توجه به نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت در این طبقه سنی در دوره ۷۵-۱۳۶۵ که معادل ۵/۶۲ درصد می‌باشد، این نتیجه حاصل می‌شود که در دهه اخیر جمعیت کشور نسبت به گذشته با سرعت بیشتری به سوی کهنسالی پیش رفته و لذا تعداد جمعیت بالای ۶۵ سال نسبت به دهه‌های گذشته افزایش یافته است.

۲۰-۳۴ ساله با نرخ رشد متوسط سالیانه برابر با ۴/۶۵ درصد از ۳۸۶ ۴۵۰ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۸۹۲۲۶۲۳ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته که گویای ۶/۲ برابر شدن جمعیت در این طبقه سنی می‌باشد. این در حالی است که طی مدت مذکور جمعیت ۲۰-۳۴ ساله در کل کشور در حدود ۳/۲ برابر شده است. لذا همانطور که ملاحظه می‌شود، در جامعه شهری نرخ رشد افراد واقع در این طبقه سنی بیشتر از کل کشور بوده، اما این رقم در دهه ۷۵-۱۳۶۵ به ۳/۲ درصد کاهش یافته که کمتر از دوره (۷۵-۱۳۳۵) می‌باشد، و نشان‌دهنده آن است که از شتاب رشد جمعیت ۲۰-۳۴ ساله در مناطق شهری طی این دهه به میزان زیادی کاسته شده است. کما اینکه این مطلب در کل جمعیت کشور نیز صادق می‌باشد. نسبت جمعیت ۲۰-۳۴ ساله شهری از کل جمعیت این مناطق، نیز طی دوره (۷۵-۱۳۳۵) از نوساناتی برخوردار بوده و از ۲۴/۳۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۴/۲۳ درصد در سال ۱۳۷۵ کاهش یافته است. لازم به ذکر است که این کاهش در کل جمعیت کشور نیز مشاهده می‌شود. لذا تحولات ایجاد شده در نسبت جمعیت ۲۰-۳۴ ساله از کل جمعیت، در جامعه شهری و همچنین کل کشور همسو می‌باشد.

از طبقات سنی دیگر مورد بررسی طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله می‌باشد، که طی دوره ۴۰ ساله ۷۵-۱۳۳۵ با نرخ رشد متوسط سالیانه ۴/۶۷ درصد از ۲۲۶ ۰۷۲ نفر به ۶۶۴۴۷۵۴ نفر افزایش یافته، که در نتیجه آن

جمعیت این طبقه سنی طی دوره مذکور در حدود ۶/۲ برابر شده است. این در حالی است که نرخ رشد مذکور از نرخ رشد متناظر خود در کل جمعیت کشور بیشتر بوده است. از این رو جمعیت ۳۵-۵۴ ساله مربوط به کل کشور کمتر از نواحی شهری افزایش پیدا کرده و حدود ۲/۹ برابر شده است. از سوی دیگر مشاهده می‌شود که در دهه ۷۵-۱۳۶۵ جمعیت این طبقه سنی نسبت به دوره‌های قبلی افزایش بیشتری یافته و از ۳ ۹۴۷ ۷۴۵ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۶ ۶۴۴ ۷۵۴ نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده که بطور متوسط هر ساله با نرخ رشدی برابر با ۵/۳۴ درصد افزوده شده است. بنابراین شتاب رشد جمعیت این طبقه سنی در دهه اخیر بیشتر از کل دوره بوده است. در این مورد نیز نرخ رشد متناظر مربوط به کل کشور در دوره ۷۵-۱۳۶۵ بیش از دوره ۷۵-۱۳۳۵ بوده که مجدداً می‌توان به همسو بودن تغییرات در این طبقه سنی بین جامعه شهری و کل کشور اشاره نمود. به عبارت دیگر تغییرات جمعیتی این طبقه سنی، در کل کشور به طور عمده‌ای متأثر از تغییرات جمعیت در مناطق شهری می‌باشد. به علاوه با توجه به نسبت‌های محاسباتی مربوط به نسبت جمعیت ۳۵-۵۴ ساله از کل جمعیت ملاحظه می‌گردد که این نسبتها با روندی نوسانی از ۱۸/۰۱ درصد در سال ۱۳۳۵ با اندکی افزایش به ۱۸/۰۵ درصد در سال ۱۳۷۵ ارتقاء یافته و نشان می‌دهد که ترکیب جمعیتی در این طبقه سنی از تغییرات قابل ملاحظه‌ای برخوردار نبوده است. جدول ۲۴. (لازم به توضیح است که طی مقاطع

مذکور تنها در سال ۱۳۵۵ نسبت جمعیت ۳۵-۵۴ ساله از کل جمعیت در جامعه شهری کمتر از این رقم در کل کشور بوده و در سایر موارد (سایر مقاطع) این نسبت بالاتر می‌باشد.

بررسی روند تحولات جمعیت ۵۵-۶۴ ساله در جامعه شهری نشان می‌دهد که جمعیت در این طبقه سنی با نرخ رشد متوسط سالیانه ۴/۲۸ درصد طی ۴۰ سال گذشته افزایش پیدا نموده و از ۳۰۱ ۷۷۱ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۱ ۶۱۳ ۷۱۲ نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده است. این نرخ رشد در دهه ۱۳۶۵-۷۵ کاهش یافته و بدنبال آن جمعیت این طبقه در جامعه شهری از ۱ ۲۹۱ ۷۳۷ نفر و با نرخ ۲/۲۵ درصد بطور متوسط در هر سال به رقم ۱ ۶۱۳ ۷۱۲ در سال ۱۳۷۵ رسیده است. همچنین در حالی که جمعیت ۵۵-۶۴ ساله طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ در جامعه شهری ۵/۳ برابر شده، در کل کشور تنها ۲/۸ برابر گردیده و نشان می‌دهد که تغییر بوجود آمده در سهم این طبقه سنی در کل جمعیت، در جامعه شهری بسیار بیشتر از کل کشور بوده است.

از سوی دیگر با توجه به سهم جمعیت این طبقه از کل جمعیت در جامعه شهری و مقایسه آن با کل کشور، مشاهده می‌شود که تغییرات ایجاد شده تقریباً هم جهت بوده و در تمامی این دوره‌ها سهم فوق در جامعه شهری کمتر از کل کشور بوده است. از این رو همین طور که سهم مورد بحث در جامعه شهری از ۵/۰۷ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۴/۳۸ درصد در سال ۱۳۷۵ تنزل یافته، در کل کشور نیز همین روند مشاهده می‌شود. به طوری که این رقم از ۵/۲۱ درصد در ابتدای دوره به ۴/۵۸ درصد در انتهای دوره ۴۰ ساله کاهش یافته است. (گفتنی است که در سال ۱۳۵۵ سهم جمعیت ۵۵-۶۴ ساله از کل جمعیت هم در کل کشور و هم در جامعه شهری کمترین میزان را به خود اختصاص داده است).

آخرین طبقه سنی مورد بررسی طبقه سنی ۶۵ ساله و به بالا می‌باشد که شامل

کهنسالترین افراد جامعه می‌شود. از نظر کمی تعداد افراد شهرنشین این طبقه با رشد متوسط سالیانه ۵/۰۱ درصد از ۲۰۸ ۳۲۴ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۴۷۰ ۷۰۰ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته که به معنای ۷/۱ برابر شدن جمعیت در این طبقه سنی می‌باشد. نرخ رشد گروه سنی فوق در جامعه شهری به طور متوسط در هر سال در دهه ۱۳۶۵-۷۵ معادل ۶/۳۷ درصد بوده که بیشتر از نرخ رشد کل دوره ۱۳۳۵-۷۵ می‌باشد. ارقام فوق از نرخهای رشد حاصل شده در کل کشور، بیشتر بوده که بدین معناست شتاب موجود در افزایش جمعیت کهنسال در مناطق شهری در مقایسه با کل کشور بیشتر بوده و به همین دلیل در کل کشور جمعیت این طبقه سنی تنها حدود ۳/۵ برابر شده است که این مقدار کمتر از مقدار متناظر در جامعه شهری (۷/۱ برابر) می‌باشد. همچنین با توجه به نسبت جمعیت ۶۵ سال و به بالا از کل جمعیت در مناطق شهری، مشاهده می‌شود که این نسبت از ۳/۵ درصد به ۳/۹۹ درصد طی دوره ۴۰ ساله ۱۳۳۵-۷۵ رسیده در حالی که نسبت مذکور در کل کشور از ۳/۹۷ درصد به ۴/۳۲ درصد ارتقاء یافته است. نسبت فوق در مقاطع مختلف نشان می‌دهد که در کلیه مقاطع مورد بررسی این نسبت در جامعه شهری کمتر از کل

کشور بوده است. لذا این نتیجه حاصل می‌شود که جامعه شهری از افراد کهنسال کمتری نسبت به کل کشور برخوردار بوده است.

به طور کلی تغییرات بوجود آمده در طبقات سنی مورد بررسی نشان می‌دهد که ترکیب و ساختار جمعیت شهری کشور به لحاظ وضعیت سنی طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ از تحولات زیر برخوردار بوده است:

در طبقات سنی خردسال و نوجوان یعنی جمعیتی که دارای سن صفر تا ۱۹ سال هستند، تغییرات بسیار اندک بوده و سهم آن از کل جمعیت شهری از ۴۹/۰۱ درصد به ۴۹/۲۶ درصد طی دوره مذکور ارتقاء یافته است. سهم افراد فوق بیانگر آن است که در حدود نیمی از جمعیت کشور را کسانی تشکیل می‌دهند که به علل گوناگون، خصوصاً طبقه سنی پایین و مشغول تحصیل بودن، قادر به انجام فعالیت اقتصادی و معیشتی نیستند و در واقع نان خور دیگران محسوب می‌شوند. از سوی دیگر همانطور که ملاحظه می‌شود این سهم طی دوره ۴ ساله گذشته نه تنها کاهش نیافته، بلکه افزایش یافته یعنی جمعیت شهری جواتر شده است. مقایسه میان افزایش سهم جمعیت این طبقه سنی در جوامع شهری و کل کشور نشان می‌دهد که افزایش در

جدول شماره (۲۳): نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت شهری کشور براساس طبقات سنی

رده‌بند	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵-۷۵	۱۳۶۵-۷۵
۱	نرخ رشد جمعیت ۰-۹ سال		۳/۹۵	-۰/۳۱
۲	نرخ رشد جمعیت ۱۰-۱۹ سال		۵/۵۱	۵/۵۶
۳	نرخ رشد جمعیت ۲۰-۳۹ سال		۲/۶۵	۳/۲
۴	نرخ رشد جمعیت ۴۰-۵۴ سال		۲/۶۷	۵/۳۴
۵	نرخ رشد جمعیت ۵۵-۶۴ سال		۲/۲۸	۲/۲۵
۶	نرخ رشد جمعیت ۶۵ سال و به بالا		۵/۰۱	۶/۳۷

جدول شماره (۲۴): روند تغییرات نسبت جمعیت در طبقات سنی مختلف از کل جمعیت شهری کشور طی

رده‌بند	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	نسبت جمعیت ۰-۹ سال از کل جمعیت شهری		۲۱/۱۲	۲۱/۱۲	۲۱/۸۲	۲۱/۸	۲۱/۵۶
۲	نسبت جمعیت ۱۰-۱۹ سال از کل جمعیت شهری		۲۲/۲۲	۲۲/۲۲	۲۵/۱۲	۲۱/۳۲	۲۲/۷
۳	نسبت جمعیت ۲۰-۳۹ سال از کل جمعیت شهری		۲۲/۲۶	۲۱/۱۶	۲۲/۱۶	۲۲/۱۶	۲۲/۱۳
۴	نسبت جمعیت ۴۰-۵۴ سال از کل جمعیت شهری		۱۸/۰۱	۱۷/۲۶	۱۷/۵۹	۱۲/۷۱	۱۸/۰۵
۵	نسبت جمعیت ۵۵-۶۴ سال از کل جمعیت شهری		۵/۰۷	۲/۶۱	۲/۶۶	۲/۸۱	۲/۳۸
۶	نسبت جمعیت ۶۵ سال و به بالا از کل جمعیت شهری		۲/۵	۲/۵۱	۳/۲۲	۲/۶۶	۲/۸۱

جمعیت جوان کل کشور بیشتر بوده، همچنین در کلیه مقاطع مورد بررسی، سهم این طبقه در کل جمعیت کشور بیشتر از جوامع شهری بوده است. که به معنای بالاتر بودن میانگین سنی در نقاط شهری نسبت به کل کشور می باشد.

۳- بررسی روند تحولات سنی جمعیت روستایی کشور طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

همان گونه که گفته شد، جمعیت شهری تحت تأثیر عواملی نظیر مهاجرت روندی رو به تزاید داشته و این انتقال نیز عمدتاً از مناطق روستایی به شهرها صورت گرفته است. به همین دلیل با انتقال جمعیت روستایی به شهرها افزایش در جمعیت روستایی بسیار کمتر از جمعیت شهری صورت گرفته که با توجه به اینکه عمدتاً مهاجرت از روستا به شهر به دلایل مسائل اقتصادی و کاریابی بوده است، از این رو در بین جوانان مهاجرت بطور نمایانتری قابل مشاهده می باشد. لذا ترکیب و ساخت سنی جمعیت روستایی نیز از تحولات فوق دور نمانده و تحت تأثیر آن قرار گرفته است. البته اقداماتی نظیر اصلاحات ارضی و تغییر امکانات و وسایل زندگی در روستاها و همچنین تحولاتی که در خصوص مسائل بهداشتی و درمانی صورت گرفته از جمله مواردی است که به همراه تحولات طبیعی ایجاد شده ساخت سنی جمعیت روستایی را تحت تأثیر خود قرار داده اند.

تحولات مربوط به ساخت سنی جمعیت روستایی طی سالهای ۱۳۳۵-۷۵ در جدول ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ آمده است که در دنباله بحث به توضیح این جداول پرداخته می شود.

اولین طبقه سنی مورد بررسی در جمعیت روستایی جمعیت ۹- ساله می باشد. جمعیت روستایی واقع در این طبقه سنی طی دوره ۴۰ ساله (۱۳۳۵-۷۵) از ۴۰۳ ۹۹۱ نفر در ابتدای دوره با نرخ رشد متوسط سالیانه ۰/۹۲ درصد به ۶ ۳۳۹ ۸۳۶ نفر در انتهای دوره رسیده است. نرخ رشد جمعیت این طبقه سنی

در جامعه روستایی از نرخ متناظر خود در جامعه شهری و کل کشور بسیار کمتر می باشد. این در حالی است که طی این مدت همواره نرخ باروری در روستاها بیشتر از شهر بوده است. لذا این نتیجه حاصل می شود که به دلیل مهاجرت افراد در طبقه سنی جوان تعداد افراد بارور در مناطق روستایی کاهش یافته و به دنبال آن نیز جمعیت فوق کاهش یافته است و موجب بروز تغییراتی نیز در نسبت جنسی شده که در نهایت سبب شده جمعیت این طبقه سنی رشد بسیار اندکی داشته باشد. از سوی دیگر همانطور که در جدول ۲۶ مشاهده می شود، نرخ رشد جمعیت روستایی در این طبقه سنی در دهه ۱۳۶۵-۷۵ معادل ۲/۳۱- درصد می باشد، که این رقم منفی نیز بیشتر از

ارقام مربوط به کاهش این طبقه سنی در مناطق شهری و کل کشور می باشد. بنابراین در این دهه جمعیت این طبقه سنی کاهش شدید یافته که نباید آن را به دلیل سیاستهای جمعیتی و کاهش نرخ باروری در روستاها دانست، بلکه عمده دلیل آن بهم خوردن ساختار جمعیتی به لحاظ مهاجرت بوده است. همچنین طی دوره ۷۵-۱۳۳۵ جمعیت این مقطع سنی در روستاها تنها حدود ۱/۴ برابر شده، در حالی که جمعیت کل کشور در همین مقطع طی دوره مذکور ۲/۴ برابر شده که نتایج گفته شده قبلی را تایید می نماید. ملاحظه نسبت جمعیت ۹- ساله از کل جمعیت روستایی نشان می دهد که در کلیه مقاطع مورد بررسی این سهم بیشتر از جامعه شهری و کل

جدول شماره (۲۵): روند تحولات جمعیت روستایی کشور براساس طبقات سنی طی سالهای (۱۳۳۵-۷۵)

واحد: نفر

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	جمعیت ۰-۹ سال	۴۴۰۳۹۹۱	۵۲۹۵۲۷۲	۶۲۷۹۵۴۲	۸۰۰۶۹۵۸	۶۳۳۹۸۳۶	
۲	جمعیت ۱۰-۱۹ سال	۲۰۹۱۷۳۷	۲۹۲۸۵۹۹	۳۹۱۷۲۴۲	۵۳۷۰۳۴۴	۶۳۶۴۵۸۳	
۳	جمعیت ۲۰-۳۴ سال	۲۹۵۰۹۶۷	۲۹۲۷۶۲۳	۳۰۸۲۱۷۹	۳۲۶۲۸۰۳	۲۹۸۸۵۷۹	
۴	جمعیت ۳۵-۵۴ سال	۲۳۲۱۶۴۸	۲۶۳۳۳۳۱	۳۲۲۵۴۱۴	۳۰۰۹۲۳۳	۳۲۸۱۲۲۹	
۵	جمعیت ۵۵-۶۴ سال	۶۸۵۳۵۶	۶۷۵۹۳۵	۶۹۲۱۱۹	۱۲۳۰۶۴۱	۱۱۳۵۹۶۲	
۶	جمعیت ۶۵ سال و به بالا	۵۲۳۲۸۳	۶۲۳۹۱۷	۶۵۷۵۶۸	۷۰۸۲۶۷	۱۱۲۴۴۸۱	
۷	جمعیت اظهار نشده	۴۱۵۹	—	—	۱۲۲۲۳	۳۰۲۹	

جدول شماره (۲۶): نرخ رشد متوسط سالیانه جمعیت روستایی کشور براساس طبقات سنی مختلف

واحد: درصد

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵-۷۵	۱۳۶۵-۷۵
۱	نرخ رشد جمعیت ۰-۹ سال	۰/۹۲	۲/۳۱	
۲	نرخ رشد جمعیت ۱۰-۱۹ سال	۲/۸۲	۱/۷۱	
۳	نرخ رشد جمعیت ۲۰-۳۴ سال	۱/۳۲	۱/۵۸	
۴	نرخ رشد جمعیت ۳۵-۵۴ سال	۰/۸۷	۰/۸۷	
۵	نرخ رشد جمعیت ۵۵-۶۴ سال	۱/۲۷	۰/۸	
۶	نرخ رشد جمعیت ۶۵ سال و به بالا	۱/۸۴	۲/۷۳	

کشور بوده که تقریباً با روندی نزولی از ۳۳/۸۷ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۷/۲۸ درصد در سال ۱۳۷۵ کاهش یافته است. بنابراین بطور نسبی جمعیت خردسال در مناطق روستایی هنوز هم نسبت به مناطق شهری و کل کشور بالاتر می‌باشد.

جمعیت ۱۰-۱۹ ساله روستایی طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ با ۲/۸۲ درصد رشد متوسط سالیانه از ۲۰۹۱۷۳۷ نفر به ۲۰۹۱۵۸۳ نفر رسیده است. این رشد نیز از ارقام متناظر در جمعیت شهری و کل کشور کمتر می‌باشد. همچنین طی دوره فوق‌الذکر جمعیت این طبقه سنی به طور تقریبی ۳ برابر شده در حالی که طبقه سنی مورد نظر در کل کشور طی همین مدت در حدود ۵ برابر شده است. از سوی دیگر نرخ رشد محاسبه شده در این خصوص، طی دهه ۱۳۶۵-۷۵ معادل ۱/۷۱ درصد بوده که این رقم از نرخ مذکور طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ کمتر می‌باشد و به معنای کاسته شدن از شتاب رشد جمعیت این طبقه در دهه اخیر می‌باشد. همچنین با توجه به نسبت جمعیت ۱۰-۱۹ ساله روستایی از کل جمعیت این مناطق، که در مقاطع مورد بررسی محاسبه شده، ملاحظه می‌شود نسبت مذکور از ۱۶/۰۹ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۷/۳۹ درصد در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است. به علاوه اینکه از سال ۱۳۳۵ لغایت ۱۳۵۵ این

نسبت در جامعه روستایی از همین نسبت در جامعه شهری و کل کشور کمتر بوده، اما در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نسبت مذکور در جمعیت روستانشین بیشتر از جمعیت شهرنشین و کل کشور محاسبه شده و سهم بیشتری را در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری و کل کشور به خود اختصاص داده است.

روند تغییرات جمعیت روستایی در طبقه سنی ۲۰-۳۴ ساله نشان می‌دهد که جمعیت در این طبقه سنی با ۱/۳۲ درصد رشد طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ از ۲۹۵۰۶۶۷ نفر در ابتدای دوره به ۴۹۸۸۵۷۹ نفر در انتهای دوره افزایش یافته است. با توجه به نرخ فوق، جمعیت واقع در این طبقه سنی طی دوره مورد بررسی حدود ۱/۷ برابر شده است که در مقایسه با همین رقم در کل کشور کمتر بوده است. (جمعیت این طبقه در کل کشور طی همین دوره ۳/۲ برابر گردیده است). گفتنی است که جمعیت واقع در گروه سنی ۲۰-۳۴ ساله در جامعه روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۷۵ با ۱/۵۸ درصد رشد سالانه بطور متوسط، نسبت به کل دوره از رقم بالاتری برخوردار بوده است. در واقع بر شتاب رشد جمعیت در این طبقه سنی در دهه اخیر افزوده شده است. نسبتهای بدست آمده در خصوص سهم این طبقه سنی از کل جمعیت روستایی بیانگر آن

اقداماتی نظیر اصلاحات ارضی و تغییر امکانات و وسایل زندگی در روستاها و همچنین تحولاتی که در خصوص مسائل بهداشتی و درمانی صورت گرفته از جمله مواردی است که به همراه تحولات طبیعی ایجاد شده ساخت سنی جمعیت روستایی را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند.

بطور کلی، ساخت و ترکیب سنی در جامعه روستایی از دامنه تغییرات بیشتری نسبت به مناطق شهری برخوردار بوده به طوری که بسر سهم جمعیت خردسال و نوجوان و همچنین کهنسال افزوده شده است. از سوی دیگر از سهم جمعیت میانسال به میزان فاحشی کاسته شده است.

جدول شماره (۲۷): روند تغییرات نسبت جمعیت روستایی کشور در طبقات سنی مختلف طی سالهای

ردیف	طبقه سنی	سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵
۱	نسبت جمعیت ۰-۹ سال از کل جمعیت روستایی	۳۳/۸۷	۲۵/۹۵	۲۵/۱۷	۲۵/۲۳	۲۷/۲۸	۱۳۷۵
۲	نسبت جمعیت ۱۰-۱۹ سال از کل جمعیت روستایی	۱۶/۰۹	۱۹/۱۶	۲۱/۹۲	۲۳/۷۶	۲۷/۳۹	۱۳۷۵
۳	نسبت جمعیت ۲۰-۳۴ سال از کل جمعیت روستایی	۲۲/۷	۱۹/۱۵	۱۷/۲۶	۱۸/۸۶	۲۱/۲۷	۱۳۷۵
۴	نسبت جمعیت ۳۵-۴۹ سال از کل جمعیت روستایی	۱۷/۸۶	۱۷/۲۳	۱۸/۰۷	۱۳/۳۱	۱۲/۱۲	۱۳۷۵
۵	نسبت جمعیت ۵۰-۶۴ سال از کل جمعیت روستایی	۵/۲۷	۲/۲۲	۳/۸۸	۵/۲۵	۴/۸۹	۱۳۷۵
۶	نسبت جمعیت ۶۵ سال به بالا از کل جمعیت روستایی	۲/۱۸	۲/۰۸	۳/۶۸	۳/۱۳	۲/۸۲	۱۳۷۵

واحد: درصد

طی دوره مورد بررسی، سهم جمعیت ۱۰-۱۹ ساله از کل جمعیت، در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری بوده است که به معنای افزایش نسبی خردسالان، نوجوانان و همچنین کهنسالان و از سوی دیگر کاهش نسبی افراد میانسال در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری می‌باشد.

است که، طبقه سنی ۲۰-۳۴ ساله در کلیه مقاطع مورد بررسی سهمی کمتر از سهم آن در مناطق شهری و کل کشور داشته است. سهم این طبقه سنی از جمعیت روستاها با روندی نزولی تا سال ۱۳۵۵ روبرو بوده و در مقاطع بعدی (۱۳۶۵ و ۱۳۷۵) روند صعودی به خود گرفته است. بطور کلی این نسبت با توجه به روند ذکر شده، از ۲۲/۷ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۲۱/۲۷ درصد در سال ۱۳۷۵ نزول پیدا نموده است که منشاء بروز تأثیراتی بر سن متوسط روستائیان بوده است. روند تحولات در طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله بدین صورت بوده که طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ جمعیت روستایی در این مقطع سنی در حدود ۱/۴ برابر شده که در این مورد نیز همچون موارد قبل کمتر از مقدار متناظر خود در کل کشور که به میزان ۲/۹ برابر بوده، می باشد. نرخ رشد جمعیت روستایی در این مقطع سنی نیز برابر با ۰/۸۷ درصد بوده که در دهه ۱۳۶۵-۷۵ نیز برابر با کل دوره بوده و تغییری نداشته است. در هر حال نرخهای مذکور کمتر از نرخهای مربوط به رشد جمعیت کل کشور در طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله طی هر دو دوره مورد اشاره بوده است. جمعیت این گروه سنی به لحاظ کمی از ۲۳۲۱۶۴۸ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۲۸۱۲۲۹ نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده است.

در مقاطع مورد بررسی تنها در سال ۱۳۵۵ نسبت جمعیت با طبقه سنی ۳۵-۵۴ ساله در جامعه روستایی بیشتر از کل کشور و همچنین جامعه شهری بوده و در سایر موارد این نسبت پایین تر می باشد.

از طبقات دیگر سنی که مورد بررسی واقع می شود، افراد ۵۵-۶۴ ساله می باشد. رشد این طبقه سنی نیز طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ در مناطق روستایی کمتر از رشد متناظر آن در کل کشور و همچنین مناطق شهری بوده است. به طوری که رشد متوسط سالیانه جمعیت طبقه سنی ۵۵-۶۴ ساله در جامعه روستایی طی دوره ۱۳۳۵-۷۵ معادل ۱/۲۷ درصد بوده و در نتیجه آن جمعیت این گروه سنی از ۶۰۵۲۳۵۶

نفر در ابتدای دوره به ۱۱۳۵۹۶۲ نفر در سال انتهایی دوره افزایش یافته و نسبت به اول دوره ۱/۷ برابر شده که در مقایسه با این رقم در کل کشور طی همین دوره، (به میزان ۵/۳ برابر) بمراتب پایین تر می باشد. همانطور که ملاحظه می شود بطور نسبی افزایش این افراد در جامعه روستایی کمتر بوده ولی با توجه به نسبت جمعیت این طبقه سنی از کل جمعیت روستایی، که در کلیه مقاطع مورد بررسی در مقایسه با جامعه شهری و کل کشور از مقدار بالاتری برخوردار بوده است، می توان نتیجه گرفت که در جامعه روستایی سهم افراد بزرگسال، نسبت به مناطق شهری و همچنین کل کشور بیشتر بوده است.

بررسی تحولات مربوط به آخرین طبقه سنی جامعه روستایی، یعنی طبقه سنی ۶۵ ساله و به بالا، نیز حاکی از آن است که به لحاظ کمی رشد جمعیت این طبقه سنی کمتر از رشد متناظر مربوطه در جوامع شهری و کل کشور بوده است. به طوری که جمعیت این طبقه سنی در مناطق روستایی از ۵۲۳۲۸۳ نفر در سال ۱۳۳۵ با نرخ رشدی بطور متوسط در هر سال برابر با ۱/۸۴ درصد به ۱۱۲۴۲۸۱ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته است که طی این مدت جمعیت واقع در این گروه سنی ۲/۱ برابر شده و در مقایسه با رقم مشابه در کل کشور این رقم بسیار کمتر می باشد. نرخ رشد جمعیت ۶۵ ساله و به بالا در جامعه روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۷۵ معادل ۴/۷۳ درصد بوده که در مقایسه با نرخ رشد مربوطه طی کل دوره بمراتب بالاتر می باشد و نشان می دهد که در دهه اخیر بر جمعیت کهنسال روستایی با شتاب بیشتری افزوده گردیده است. (لازم به ذکر است که علیرغم شتاب بالای رشد جمعیت کهنسال طی دهه اخیر در مناطق روستایی، این رقم هنوز در کل کشور و مناطق شهری بالاتر می باشد). نسبت جمعیت ۶۵ ساله و به بالا از کل جمعیت روستایی طی دوره مذکور از ابتدا تا سال ۱۳۶۵ روندی کاهشی داشته، به طوری که از ۴/۱۸ درصد به

۳/۱۳ درصد تنزل پیدا کرده، اما در مقطع اخیر این نسبت به حداکثر خود طی پنج مقطع مورد بررسی رسیده و سهمی معادل ۴/۸۴ درصد از کل جمعیت روستایی را به خود اختصاص داده است. سهم افراد کهنسال از کل جمعیت روستایی در کلیه مقاطع مورد بررسی بالاتر از رقم مربوطه در مناطق شهری و کل کشور بوده است که نشان می دهد در مقایسه با مناطق شهری، جوامع روستایی سهم بالاتری از افراد مسن و کهنسال را در خود جای داده اند.

از مباحث مطرحه می توان دریافت که بطور کلی، ساخت و ترکیب سنی در جامعه روستایی از دامنه تغییرات بیشتری نسبت به مناطق شهری برخوردار بوده به طوری که بر سهم جمعیت خردسال و نوجوان و همچنین کهنسال افزوده شده است. از سوی دیگر از سهم جمعیت میانسال به میزان فاحشی کاسته شده است. تحولات فوق به گونه ای بوده که سهم جمعیت ۱۹- ساله از ۴۹/۹۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۵۴/۶۴ درصد در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته و سهم جمعیت (۲۰-۶۴) ساله نیز از ۴۵/۸۳ درصد به ۴۰/۴۸ درصد کاهش یافته و جمعیت ۶۵ سال و به بالا نیز به میزان اندکی افزایش پیدا کرده است.

طی دوره مورد بررسی، سهم جمعیت ۱۹- ساله از کل جمعیت، در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری بوده است که به معنای افزایش نسبی خردسالان، نوجوانان و همچنین کهنسالان و از سوی دیگر کاهش نسبی افراد میانسال در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری می باشد.

پی نوشت:

- ۱- حبیب ... زنجانی - مجموعه مباحث و روشهای شهرسازی، جمعیت - مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران - ۱۳۷۰ - ص ۴۷ و ۴۸.